

Volkstuinen in Noord-Nederland:

Akkerandoorn is de afgelopen decennia sterk achteruitgegaan in Nederland. Bij een recente zoektocht in de provincie Groningen en de Kop van Drenthe bleek dat deze soort volledig ontbrak in akkerland. Waar kan Akkerandoorn zich nog wel staande houden?

Akkerandoorn (*Stachys arvensis*) is een eenjarige soort, die laat in het seizoen tot ontwikkeling komt en vanaf juli tot laat in de herfst bloeit. Zelfs midden in de winter zijn nog bloeiende exemplaren te vinden. Doordat de soort een geringe concurrentiekracht heeft, is haar aandeel in de onkruidvegetatie meestal bescheiden. In Nederland komt Akkerandoorn nog het meest voor in Limburg, het grote rivierengebied en in het midden en oosten van het land.¹ Volgens Heukels' Flora is Akkerandoorn vrij zeldzaam in Drenthe en zeldzaam in het Noordelijk kleidistrict. Akkerandoorn vertoont sinds 1950 een dramatische achteruitgang van maar liefst 75-100%.² Om deze achteruitgang te illustreren zijn in figuur 1 de waarnemingen

van de afgelopen 15 jaar weergegeven, alsmede het oorspronkelijke verspreidingsgebied.

Veldwerk

Om er achter te komen hoe het ervoor staat met Akkerandoorn en andere akkerplanten in het noorden van het land, heb ik van 2011 tot 2016 honderden akkers en meer dan 120 volkstuincomplexen bezocht in de provincie Groningen en de Kop van Drenthe. Deze zoektocht leverde slechts 14 groeiplaatsen van Akkerandoorn op, met in totaal circa 1500 planten. De meeste planten stonden in volkstuinen (63%) en langs spoorbanen (36%). In wegbermen (0,5%) of op braakliggende terreinen (0,5%) ging het telkens om slechts enkele planten. In akkerland heb ik ze niet gezien. Hoewel het merendeel van de Akkerandoorn

zich op volkstuinen bevond, is de plant slechts op zes van de 120 onderzochte complexen aangetroffen (5%).

Vermeldenswaard is dat op tenminste drie van de volkstuincomplexen volop herbiciden werden gebruikt. Akkerandoorn staat er om bekend hier vrij goed bestand tegen te zijn.¹

De meest omvangrijke groeiplaatsen van Akkerandoorn in het onderzochte gebied, bevinden zich in de provincie Groningen: op een klein volkstuincomplex in Noordhorn (meer dan 600 planten), vlak langs een spoor in Delfzijl (ruim 450 planten) en langs een in onbruik geraakte spoorbaan in Stadskanaal (meer dan 50 planten). Akkerandoorn lijkt het dus ook langs spoorbanen goed te doen.

De huidige vindplaatsen van Akkerandoorn in Noord-Drenthe

Akkerandoorn (foto links: Eric Slootweg, foto rechts: Valentine Kalwij).

toevluchtsoord voor Akkerandoorn

Rood guichelheil (foto: Bert Verbruggen).

komen goed overeen met wat hier vijftien jaar geleden over is geschreven in de Atlas van de Drentse Flora: 'Het voorkomen van Akkerandoorn in Drenthe is vrijwel beperkt tot tuinen en ruderaal terreintjes. In akkers komt ze nauwelijks voor.'

Toekomstperspectief

Uit mijn onderzoek blijkt dat het huidige aantal groeiplaatsen van Akkerandoorn in Noordoost-Nederland gering is. Enkele daarvan dreigen in de toekomst verloren te gaan door recente ontwikkelingen. Zo is het afgelopen jaar de omvangrijke populatie langs de spoorbaan in Delfzijl, door het Haven-schap zo rigoureuus met herbiciden bestreden, dat nog valt te bezien of de plant tegen deze 'chemische oorlogsvoering' bestand zal zijn. Ook dreigt binnenkort een omvangrijke groeiplaats op een volkstuincomplex in Zuidlaren verloren te gaan door de aanleg van een grote parkeerplaats. Vooruitlopend hierop hebben diverse volkstuin-

ders hun tuin al opgegeven, met vergrassing tot gevolg. Tenslotte is, mede door ontvolking en toegenomen welvaart, de belangstelling voor tuinieren op het Groningse platteland tanende. Was Akkerandoorn al een vrij zeldzame verschijning in Noordoost-Nederland, op korte termijn zou de plant wel eens zeer zeldzaam kunnen worden. Haar lot ligt in handen van een kleine groep idealistische volkstuinders.

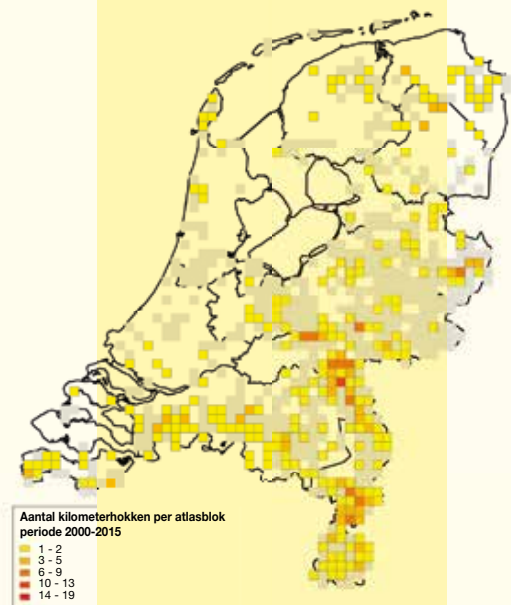
Tekst: Guus de Vries
(Guus@fdevries.com)

Bronnen

- 1 E.J. Weeda, R. Westra, Ch. Westra, T. Westra. 1985. Nederlandse Oecologische Flora, deel 3.
- 2 Rode lijst vaatplanten [2012]
- 3 G.R. de Vries. 2011. Rood guichelheil (*Anagallis arvensis* subsp. *arvensis*) in de provincie Groningen. Floron Nieuwsbrief Groningen 18: 10-16.
- 4 G.R. de Vries. 2015. Akkerereprijs (*Veronica agrestis*) in de provincie Groningen. Floron Nieuwsbrief Groningen 22: 10-17.

Volkstuin als toevluchtsoord

Recente inventarisaties in de provincie Groningen tonen aan dat niet alleen Akkerandoorn, maar ook andere eenjarige akkerkruiden zich vooral staande houden op volkstuinen. Dit geldt onder andere voor Rood guichelheil en Akkerereprijs.^{3,4} Het lijkt er dus op dat volkstuinen een toevluchtsoord zijn geworden voor eenjarige akkerkruiden, die zich niet meer kunnen handhaven in de intensief bewerkte akkers. Hoe veilig dat toevluchtsoord is op de langere termijn is onduidelijk.

Figuur 1. Afname van Akkerandoorn in Nederland. Geel naar Rood: het aantal km-hokken per atlasblok waarin Akkerandoorn tussen 2000 en 2015 is aangetroffen. Grijs: alle uurhokken waar Akkerandoorn ooit is gevonden. Bron: NDFF